

ژئوتوریسم ژئودایورسیتی نیست!

• تعریف و توصیف واژه ژئودایورسیتی:

واژه بیگانه ژئودایورسیتی (Geodiversity) معادل با تنوع زمین شناختی است. وقتی سخن از تنوع زمین شناختی است طبق مفاهیم جهانی، تنوع زمین شناسی و تنوع ژئومورفولوژیک را در بر می گیرد و ما (طبق مفاهیم جهانی) به اختصار آن را «تنوع زمین شناختی» می نامیم، انواع مختلفی دارد مثل تنوع زمین شناسی اقتصادی، تنوع کانی شناسی، تنوع چینه شناختی، تنوع سنگ شناختی (پترولوژیک)، تنوع رسوب شناختی و امروزه ژئوسایت و ژئومورفوسایت و ژئوپارک و ژئوتوریسم مفاهیم تعریف شده ای هستند (مراجعه شود به نکوئی صدری، 1388؛ و حاج علیلو و نکوئی صدری، 1390) اما آنچه در این مقاله حائز اهمیت است ذکر این نکته است که ژئودایورسیتی پایه ای برای همه این واژه های جدیدالظهور جهانی است بدون وجود تنوع زمین شناختی، ژئوپارک تاسیس نمی شود و فعالیت های ژئوتوریسمی سرمایه گذاری نمی شود و ژئوتوریسمی وجود نخواهد داشت (یعنی استفاده گردشگری از این تنوع در قالب ژئوتوریسم وجود نخواهد داشت)؛ همچنین با رویکرد جدید جهانی به ژئودایورسیتی حفاظت از ژئودایورسیتی در قالب حفظ طبیعت بی جان با ظهور رشته علمی «ژئوکانسیرویشن» در جهان (2008) مطرح شده است که بدون وجود تنوع زمین شناختی حفاظتی از آن، به نام ژئوکانسیرویشن نیز بی معنا خواهد بود.

سال 1995 صنعت ژئوتوریسم به طور رسمی در جهان متولد شد. حدود 150 تا 200 سال از نخستین تور بازدید زمین شناسی در انگلستان می گذرد که یک علاقمند به نام آدام سدویک (Adam Sedgwick) فارغ التحصیل ریاضیات از دانشگاه کمبریج رد سال 1808 پی به وجود کانی ها و سنگ های زیبا در میان حفریات توانشه های جاده ها و رخنمون ها شد و با این که تحصیلات دانشگاهی در رشته زمین شناسی نداشت، به قدری به سنگ، کانی ها و شگفتی های زمین شناسی علاقمند شد که در مورد نمونه های به دست آورده اش بسیار مطالعه و سخنرانی کرد و در نهایت به طور افتخاری، (نه به خاطر آنکه همه چیز را در زمین شناسی می دانست بلکه به خاطر

شایستگی اش در زمین شناسی)، کرسی زمین شناسی دانشگاه وودواردین سال 1818 بر او اعطا شد و وی به تدریس زمین شناسی پرداخت.

آدام سدویک، کسی که نخستین تور مردمی زمین شناسی را با عشق و علاقه در انگلستان برگزار کرد

تاریخ تولد: 1785 میلادی، تاریخ وفات: 1873 میلادی

چون آدام سدویک، کاشف سیستم کامبرین (نخستین دوره از دوران اول زمین شناسی) بود؛ وی برای نخستین بار تورهای زمین شناسی را برای علاقمندان تدارک دید و خود به راهنمایی مردم پرداخت. او در بازدیدها ذوق خود را به مردم نشان می داد و به عنوان راهنمای تور زمین شناسی داستان هایی علمی به زبان ساده برای مردم نقل می کرد. وی یال 1873 در کمبریج در گذشت. پس از آن موزه سدویک (The Sedgwick Museum) سال 1904 میلادی در انگلستان افتتاح شد، قدمت موزه دانشگاه وودواردین به سال 1728 باز می گردد، این نخستین موزه همگانی مختص زمین شناسی انگلستان به نام موزه زمین شناسی کاربردی (MUSEUM of Practical Geology) در سازمان زمین شناسی است که از آن تاریخ به ابزار تفسیر زمین شناسی برای عموم مردم مجهز شد. تورهای آدام سدویک را می توان نخستین تورهای زمین گردشگری در جهان نامید و موزه دانشگاه نخستین موزه ای بود که برای آموزش عموم به ابزار تفسیر ژئوتوریسمی مجهز شده است. وی را می توان پدر ژئوتورهای جهان و موزه فوق را مادر موزه های ژئوتوریسمی جهان نامید.

• تفاوت های ژئوتوریسم و ژئودایورسیتی:

همان گونه که اقلیم ایران و اقوام ایرانی دارای تنوع چشمگیر است، زمین شناسی و ژئومورفولوژی ایران نیز از تنوع چشمگیری برخوردار است. چنانچه «ایران به بهشت زمین شناسان یا موزه یک و نیم میلیون کیلومتر مربعی زمین شناسی ملقب شده است» (امری کاظمی و مهرپویا، 1387)؛ ژئوتوریسم همان مسیری را طی می کند که اکوتوریسم در نخستین مراحل خود، آن را طی کرده است. سال 2006، راس کینگستون داولینگ و دیوید نیوسام در کتاب ژئوتوریسم (جهانی) با طرح گسترده توجه به توریسم زمین شناسی پاسخی منطقی به

تفکر جانانان تورتولوت از مجله نشنال جئوگرافی (2002) از آمریکا دادند که ایشان به بیانی ساده تر معتقدند بازدید از تمام میراث های تاریخی - فرهنگی - طبیعی (به گونه ای که به توسعه پایدار و جوامع محلی کمک کند) ژئوتوریسم است! (و نه توریسم زمین شناختی و میراث مربوطه)؛ اعتقاد صنعت توریسم در همه ابعاد آن، کمک به توسعه پایدار و بهتر شدن وضعیت اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی جوامع محلی و کاهش فقر است و می دانیم هر حرکت و جابجایی مکانی در بستره جغرافیایی (فضا و زمان) شکل می گیرد و مباحث تخصصی و تحلیل های ویژه جغرافیایی و برنامه ریزی محیطی کلان خود را طلب می کند، تخصصی شدن شاخه های صنعت توریسم، فرصت شایسته ای برای مردم در بهره گیری از علوم مختلف و پی بردن به شگفتی های آفرینش در اختیار می گذارد. چه بسا یک زیست شناس بسیار ارجح و شایسته تر از یک زمین شناس می تواند در جهت برگزاری توره های اکوتوریستی، جاذبه های آن را سامان بخشد و به شکل گیری مراکز تفسیر گردشگران به صورت ارائه مشاوره کمک کند؛ کمک کارشناسان زمین شناسی نیز در توره های ژئوتوریسم برعکس قضیه فوق است.

دکتر راس داوولینگ برگزار کننده نخستین کنفرانس ژئوتوریسم در سال 2008 در جهان

باید در نظر داشت واژه ژئوتوریسم بین رشته ای و چند رشته ای است یعنی از یک نظر منظر ترکیب «ژئو» با «توریسم» در نگاه اول ژئوتوریسم را بین رشته ای می نمایاند اما در واقع تنها صنعت توریسم خود یک رشته متشکل از چندین رشته و به اصطلاح چند رشته ای است و حال آن که واژه «ژئو» نیز طیفی از جاذبه های این صنعت در رشته های مختلف اعم از زیر شاخه های مختلف تخصصی زمین شناسی، زیر شاخه های مختلف ژئومورفولوژی و باستان شناسی معادن و روش های مهندسی معدن و معدنکاری در حال حاضر و گذشته و ... را شامل می شود (نکوئی صدی، 1388).

درباره ژئودایورسیتی به همین جمله از ماری گری انگلیسی (2003) اکتفا می شود: «خوشبختانه کره زمین مثل یک توپ کاملاً گرد، متشکل از یک نوع سنگ منفرد نیست و به شدت متنوع است و برچسب مواد زمین شناختی، تغییرات توپوگرافیک و فرآیندهای فیزیکی فعال در سطح زمین، تنوع در طبیعت بی جان (بخش غیر زنده طبیعت) به عبارتی، تنوع زمین شناختی (ژئودایورسیتی) دارد». از این رو، مطالعه پدیده های زمین شناختی و فرآیندهای ژئومورفولوژیک روی سطح زمین از نظر علمی یا زیبایی شناختی و ... در واقع مطالعه ژئودایورسیتی است که نکوئی صدی (1388) مطالعه آنها را به قصد توسعه گردشگری زمین شناختی آتی، ژئوسایت های بالقوه نامگذاری کرده است.

سردمداران ژئوتوریسم و ژئودایورسیتی در جهان و گرایش ها و مطالعات بین رشته ای آنها سردمداران جهانی ژئوتوریسم کسانی بوده اند که مطالعات و فعالیت های بین رشته ای داشته اند، برای مثال دکتر توماس ای. هنوز معروف به تام هوز (Thomas A (Tom Hose) انگلیسی نخستین کسی در جهان است که بعد از حدود 200 سال از فعالیت های آدام سدویک، تعریفی آکادمیک از ژئوتوریسم در سال 1995 میلادی (حدود سال 1374 شمسی) ارائه کرده و در آن، ژئوتوریسم را چیزی فراتر از نگرش زیبایی شناختی به پدیده های علوم زمین با تفسیر زمین شناختی و ... عنوان نموده است. وی لیسانس زمین شناسی دارد و دارای مدرک فوق لیسانس مدیریت موزه و موزه داری کرده و دکتری تخصصی خود را به صورت بین رشته ای در علوم زمین و تفسیر زمین شناختی و به عبارت دقیق تر برای نخستین بار در دکتری تخصصی ژئوتوریسم کار کرده است.

دکتر توماس هوز ارائه کننده نخستین تعریف ژئوتوریسم در سال 1995 در جهان

سردمدار جهانی دیگر پروفسور راس کینگستون داوولینگ (Ross Kingstone Dowling) است، وی لیسانس زمین شناسی دارد و فوق لیسانس خود را در رشته ژئومورفولوژی گرفته است و دکتری تخصصی در رشته محیط زیست دارد و سال های زیادی از راهنمایان رسمی گردشگری در استرالیا بوده است. وی با مطالعات و فعالیت های فراوان، رشته توریسم را در دانشگاه ادیث کوان، غرب استرالیا راه اندازی کرد و کتاب های زیادی در زمینه های مختلف توریسم و اکوتوریسم و سرانجام ژئوتوریسم (جهانی) دارد و ... این در حالی است که نگرش صرفاً زمین شناختی به ژئوتوریسم در اغلب موارد به مطالعات ژئودایورسیتی محدود شده و علاقمند و پژوهشگر را از مفاهیم تفسیر علوم زمین و مطالعات بین رشته ای و چند رشته ای توریسم دور می سازد.

نمونه ای از زیرساخت های احداث شده برای تماشای چشم اندازهای ژئومورفولوژیک بر فراز گراند کانیون - آمریکا

سردمدار مطالعات ژئودایورسیتی در جهان، ماری گری انگلیسی است. ماری گری (Murray Gray) (2003) اظهار می دارد: طیفی از پدیده های زمین شناسی برای فعالیت های ماجراجویانه و تفریحی قبلا استفاده می باشد برای مثال تمامی ورزش ها مثل کوهنوردی به تنوع توپوگرافیک وابسته اند، اما استفاده از تنوع زمین شناختی برای توسعه گردشگری زمین شناختی (یا زمین - گردشگری) با به کارگیری تفسیر زمین شناختی (یا ژئواینترپرتیشن) کاربرد جدیدی است.

Limestone Pinnacles, Mulu National Park, Miri, Sarawak, Malaysia

• ژئوتوریسم و ژئودایورسیتی در ایران:

متأسفانه هنوز در ایران مراکزی به نام مراکز گردشگری یا پاتوق گردشگران (Visitor Center) وجود ندارد و حتی واژه بیگانه (Interpretation) به قدری در ایران مهجور است که حتی مترجمان کتاب های مختلف زمین شناسی و غارشناسی و ... آن را با شک

و تردید معادل دو کلمه ای «شرح و توصیف» به کار برده اند و هنوز این واژه در خارج از متون علمی نیز برای خوانندگان تجسم خارجی ندارد و این همان عامل مهمی است که توسعه ژئوتوریسم در گرو آن است و بدون (Interpretation) زمین شناختی، در واقع آغاز ژئوتوریسمی برای ایران وجود ندارد. در حالی تاریخ وجود ابزار تفسیر در موزه دانشگاه وودواردین انگلستان به سال 1728 باز می گردد، هنوز حتی ابزار تفسیر در موزه های زمین شناسی سازمان های زمین شناسی کشور نیز وجود ندارد.

هر چند برخی علاقمندان، آغاز ژئوتوریسم ایران را پیشنهاد محمد حسن نبوی برای رویکرد زیبایی شناختی به پدیده های زمین شناختی ذکر کرده اند، ولی در واقع این امر، آغازی برای شناسایی ژئودایورسیتی و میراث زمین شناختی ایران از دید زیبایی شناسی بوده است چرا که ژئوتوریسم چیزی بیش از توجه زیبایی شناختی به ژئودایورسیتی (تنوع زمین شناختی) کشور است و هنوز به رغم ثبت ژئوپارک قشم به عنوان آغازی برای به رسمیت شناختن ژئوتوریسم در کشور به دلیل بود ابزار تفسیر زمین شناختی و نبود متخصصان و آگاهان زمینه گردشگری و قوانین ژئوکانسرویشن هنوز ژئوتوریسم ایران به صورت علمی آغاز نشده است. اما خوشبختانه مطالعات ژئودایورسیتی و میراث زمین شناختی ایران در سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور از 10 سال پیش آغاز شده و ماحصل آن، اطلس نفیسی از تنوع زمین شناختی ایران، این تنوع و میراث زمین شناختی کشور را در سال 2010 به جهانیان معرفی کرده است.

ژئودایورسیتی و میراث زمین شناختی کشور نیاز به حفاظت یا ژئوکانسرویشن دارد اما هیچ نوع مطالعه ای در این خصوص نیز آغاز نشده است و سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور نیز این امر را جزو وظایف نوشته شده خویش نمی داند. از طرفی، متخصصان توریسم کشور نیز اغلب تحصیلاتی با مدرک دکتری تخصصی ژئوتوریسم ندارند و متأسفانه هنوز در کشور دکتری توریسم راه اندازی نشده است و محافل علمی کشور با کمبود متخصص رو به رو هستند. هرچند بسیاری از فعالیت های مربوط به تفرج و گذران اوقات فراغت در طبیعت نیاز به محیطی با تنوع زمین شناختی دارد، اما این محیط ها نیز نیازمند تفسیر (Interpretation) به مردم هستند و این امر به متخصصان توریسم آگاه به علوم زمین نیاز دارد.

• نتیجه گیری:

به رغم ثبت ژئوپارک قشم هنوز توریسم ایران به صورت علمی آغاز نشده و پیشنهاد محمد حسن نبوی تنها آغازی برای شناسایی ژئودایورسیتی و میراث زمین شناختی ایران بوده است، توریسم چیزی بیش از توجه زیبایی شناختی به ژئودایورسیتی (تنوع زمین شناختی) کشور است و محیط های زمین شناختی نیز نیازمند تفسیر به مردم عادی و ایجاد مراکز تفسیر هستند.

منبع: ماهنامه علوم زمین و معدن